

Poštapalice: Teorijski aspekt i analiza primjera iz makedonskog jezika

Štefanec, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:337967>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-06**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti

Diplomski studij južnoslavenskih jezika i književnosti

Jezično-prevoditeljski smjer

**POŠTAPALICE: TEORIJSKI ASPEKT I ANALIZA PRIMJERA IZ MAKEDONSKOG
JEZIKA**

MAGISTARSKI RAD

15 ECTS

Studentica: Mihaela Štefanec

Mentorica: dr. sc. Virna Karlić, doc.

Komentorica: dr. sc. Borjana Prošev Oliver, viša lektorica

SAŽETAK:

Ovaj diplomski rad bavi se obilježjima i funkcijama poštapalica u hrvatskom i makedonskom jeziku, kojima se pristupa iz pragmatičke perspektive. Poštapalice su izrazi koje govornici u govoru upotrebljavaju automatski uslijed traženja prikladne riječi, uklanjanja šutnje ili u svrhu dobivanja na vremenu. Iako se poštapalice u tradicionalnim lingvističkim opisima smatraju nepoželjnim obilježjem govora, razvojem pragmatike kao lingvističke discipline usmjerene na jezičnu upotrebu, u novije im se vrijeme počinje posvećivati sve veća pažnja – prvenstveno na planu njihove funkcionalnosti u svakodnevnom govoru.

Rad je organiziran u sedam cjelina. Prvi, teorijski dio rada (poglavlja 1 – 4) posvećen je definiciji, temeljnim obilježjima, tipologiji i funkcijama poštapalica. Središnji dio rada bavi se poštapalicama u hrvatskom i makedonskom jeziku. Nakon pregleda obrade poštapalica u hrvatskim i makedonskim gramatikama i rječnicima, slijedi analiza poštapalica u elicitiranim narativima na makedonskom jeziku, kojoj slijedi rasprava o dobivenim rezultatima. Istraživanje se provodi na autentičnoj jezičnoj građi s ciljem utvrđivanja obilježja i upotrebe poštapalica u suvremenom makedonskom jeziku.

Ključne riječi: poštapalice, pragmatika, hrvatski jezik, makedonski jezik, elicitarni narativi

FILLER WORDS: A THEORETICAL REVIEW AND AN ANALYSIS OF EXAMPLES IN THE MACEDONIAN LANGUAGE

SUMMARY:

This paper deals with the characteristics and functions of the fillers in Croatian and Macedonian languages, which are approached from a pragmatic perspective. Fillers are defined as expressions that speakers use automatically to search for a suitable word, remove the silence, or to gain more time. Although fillers are considered as an undesirable feature of speech in traditional linguistic descriptions, the development of pragmatics as a linguistic discipline focused on language use, today they begun to receive increasing attention – primarily in terms of their functionality in everyday speech.

The paper is organized into seven parts. The first, theoretical part of the paper (chapters 1 - 4) is dedicated to the definition, basic features, typology and functions of fillers. The central part of the paper deals with fillers in Croatian and Macedonian language. After reviewing the processing of fillers in Croatian and Macedonian grammars and dictionaries, follows an analysis of fillers in elicited narratives in the Macedonian language followed by a discussion of the results obtained. The research is conducted on authentic linguistic material with the aim of determining the characteristics and the use of fillers in the modern Macedonian language.

Keywords: fillers, pragmatics, features and functions of fillers, Croatian language, Macedonian language, elicited narratives

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. POŠTAPALICE: DEFINICIJA, GLAVNA OBILJEŽJA I FUNKCIJE	2
3. PRISTUPI PROUČAVANJU POŠTAPALICA.....	6
3.1. TRADICIONALNI PRISTUP POŠTAPALICAMA.....	7
3.1.1. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA HRVATSKOG JEZIKA.....	7
3.1.2. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA MAKEDONSKOGA JEZIKA	8
3.1.3. POŠTAPALICE U MAKEDONSKIM I HRVATSKIM RJEČNICIMA	10
4. PRAGMATIČKI PRISTUP POŠTAPALICAMA: VRSTE I OBILJEŽJA.....	13
4.1. VERBALNE POŠTAPALICE.....	13
4.2. KRITERIJI ZA PREPOZNAVANJE POŠTAPALICA	14
4.3. FUNKCIJE POŠTAPALICA	15
5. ANALIZA POŠTAPALICA U ELICITIRANIM NARATIVIMA.....	17
5.1. ISTRAŽIVAČKE METODE U PRAGMATICI.....	17
5.3. HIPOTEZA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA.....	19
5.4. ANALIZA POŠTAPALICA NA PRIMJERIMA ELICITIRANIH NARATIVA	20
5.4.1. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 1	20
5.4.2. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 2.....	23
5.4.3. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 3	26
5.4.4. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 4	29
5.4.5. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 5	31
6. RASPRAVA	35
7. ZAKLJUČAK.....	37
POPIS LITERATURE:	38

1. UVOD

Ovaj rad bavi se obilježjima i funkcijama poštapalica u hrvatskom i makedonskom jeziku, kojima se pristupa primarno iz pragmatičke perspektive. Za razliku od tradicionalnih lingvističkih pristupa u okviru kojih se poštapalice uglavnom tumače kao nepoželjno obilježje govora, pragmatika ovome fenomenu pristupa na drugačiji način – kao sastavnom i neizostavnom funkcionalnom elementu govorne produkcije.

Rad je organiziran u sedam tematskih cjelina. Prvi, teorijski dio, posvećen je definiciji poštapalica, prikazu njihovih glavnih obilježja, funkcija i upotrebe u svakodnevnoj komunikaciji. Nadalje, slijedi pregled tradicionalnih i suvremenih pristupa poštapalicama u domaćoj i inozemnoj literaturi. U kontekstu poglavlja posvećenog tradicionalnim pristupima, koji poštapalice tumače kao elemente govora koji otežavaju komunikaciju i koje nemaju svrhu, posebna je pažnja posvećena obradi poštapalica u suvremenim gramatičkim i leksikografskim opisima makedonskog i hrvatskog jezika. U nastavku slijedi poglavlje o kriterijima za prepoznavanje poštapalica u govoru te njihovih funkcije. Posebna pažnja u radu je usmjerena na verbalne poštapalice, koje se dijele u tri skupine: fonemske, leksičke i složene.

Drugi dio rada posvećen je analizi upotrebe poštapalica te njihovih obilježja i funkcija na autentičnoj jezičnoj građi, prikupljenoj metodom elicitarice narativa među pet izvornih govornika makedonskog jezika. Analizi prethodi kratak prikaz istraživačkih metoda u pragmatici, s posebnim naglaskom na metodi elicitarice jezične građe putem polustrukturiranog intervjua. Nakon predstavljanja polaznih hipoteza i ciljeva istraživanja slijedi analiza transkribiranih narativa, koja uključuje detektiranje poštapalica u govoru ispitanika te njihovu klasifikaciju i opis s obzirom na njihova formalna i funkcionalna obilježja. Na koncu slijedi rasprava i prikaz zaključaka proizašlih iz provedene analize.

2. POŠTAPALICE: DEFINICIJA, GLAVNA OBILJEŽJA I FUNKCIJE

Svi govornici u većoj ili manjoj mjeri u spontanom govoru koriste poštapalice, neovisno o tome s kime, o kojoj temi i u kojoj situaciji razgovaraju. Badurina i Matešić (2013) u članku *Poštapalice pod povećalom* navode da upotrebom poštapalica govornik svojem sugovorniku signalizira da je uključen u komunikacijski čin. Duvall, Robbins i Graham (2014: 36) navode da su poštapalice sve riječi ili zvukovi koji se umeću unutar govornikova iskaza. U toj funkciji, primjerice, mogu biti višestruko upotrijebljeni izrazi poput *kao, um, oh, znate* (ibid.). Nekada su to i sintagme kao na primjer *kako bih rekao/rekla* i slično.

Poštapalice se prvenstveno proučavaju u okviru lingvističkih disciplina koje se bave jezikom u upotrebi – pragmatike (prvenstveno konverzacijske analize) i analize diskursa. Pritom pod pojmom *poštapalica* podrazumijevamo sve nesvjesne, automatske prekide u govoru. Ako je poštapalica leksička, njezino pragmatičko značenje (funkcija) razlikuje se od onog semantičkog. Poštapalice su *prazne riječi* u smislu da one nemaju leksičko ili gramatičko značenje. Poštapalice govornici najčešće koriste nesvjesno (Vrljić 2007: 62). Zbog tog svojstva Heffer (1999: 293) ih naziva umecima ili „punjačima praznina” (eng. *slot-fillers*). Govornici mogu koristiti poštapalice kako bi pokazali, na primjer, da traže odgovarajuću riječ ili da odlučuju o tome što sljedeće žele kazati. Kada utvrde da će u govoru nastupiti stanka, određuju gdje i kako obustaviti govor, tj. pomoću kojeg sredstva je proizvesti (*uh* ili *um*) (Pintarić, 2002). Također, iz govornikove perspektive korištenje poštapalica ima pozitivne i negativne strane. Kada govornik zastaje u jezičnoj produkciji zbog traženja riječi, formuliranja iskaza ili donošenja odluke o tome što će sljedeće reći – poštapalice mu predstavljaju svojevrsni oslonac. S druge strane, kada govornik koristi poštapalice, signalizira postojanje problema u jezičnoj produkciji (ibid.).

Smatra se da poštapalice stvaraju smetnje u komunikaciji te na taj način otežavaju prijenos informacija od govornika do slušatelja (Vrljić, 2007: 61). Takva govorna produkcija smatra se neprihvatljivom te obilježjem govornikove slabe jezične kulture. Heffer (1999: 294), s druge strane, smatra da je temeljni cilj komunikacije brzo, točno i efikasno prenošenje poruke, a poštapalice smatra govornim signalima, što argumentira njihovom funkcionalnošću.

Pintarić (2002) smatra da poštapalice uzrokuju prekid govornikova tijeka misli. Budući da su pauze u govoru obično nepoželjne (od straha pred prazninom), govornik ih nastoji ispuniti. To čini svim sredstvima koja su mu inače na raspolaganju u komunikaciji, to jest, i neverbalnim i verbalnim znakovima (Pintarić 2002: 226). Drugim riječima, poštapalice su svaki zvuk koji govornik koristi ne bi li popunio pauzu, prikrio nesigurnost i/ili „kupio vrijeme” (usp. Crystal 2008: 188).

Kurtić i Aljukić (2003) poštapalice definiraju kao prepoznatljiva jezična sredstva koja su sintaktički i logički nepovezana s ostatkom rečenice jer se radi o nepromjenjivim semantički praznim riječima koje nemaju jasnu funkciju (ibid. 523). U pravilu se poštapalicama u većoj mjeri služe govornici skromnijeg vokabulara. Također, činjenica je i da se poštapalice pojavljuju na razini govorenog jezika te nisu tipične za pisanu komunikaciju. Primjerice, tijekom konverzacije najveći problem predstavljaju stanke koje mogu stvoriti neugodnost sudionicima komunikacijskog čina. Heffer (1999) spominje intervju kao primjer konteksta u kojem se poštapalice često koriste. Iako sugovornik može biti unaprijed pripremljen za pitanje, nije isključeno da će mu trebati trenutak da osmisli svoj odgovor. Kako bi izbjegao neugodnu tišinu ili je barem skratio, govornik poseže za poštapalicama. Ovako glasi Hefferov (ibid. 295) primjer dijaloga u kojemu se pojavljuje više poštapalica:

A: Rekli se da smo puno vremena izgubili.

B: *Pa...* na određeni način to je točno.

A: Jesmo li mi dali neke poticaje za to?

B: *Pa, znate*, možda i jesmo (1999: 295).

Iako mnogi stručnjaci poštapalice svrstavaju isključivo među obilježja usmene komunikacije, Zovko (1999: 859) navodi da su poštapalice moguće u prijateljskoj komunikaciji elektroničke pošte, ali i u situacijama kada se govoreni jezik nastoji vjerno prenijeti u pisanu formu. Ovdje možemo spomenuti i McWortherovu definiciju dopisivanja kao govorenog jezika koji se prenosi u pisanoj formi (eng. *finger speech*).¹

Oomen i Postma (prema Duvall, Robbins, Graham, Divett, 2014) suzili su uzroke upotrebe poštapalica na tri kategorije: dekoncentracija, neučestale riječi i nervoza. Svaka od tih kategorija

¹ https://www.ted.com/talks/john_mcwhorter_txtng_is_killing_language_jk/transcript

može ugroziti tečnost govora, što rezultira upotrebom poštapalica. Kada su sve tri kategorije udružene, zastupljenost poštapalica i netečnost govora rastu. Shodno autorima, dekoncentracija je najčešće posljedica istovremenog fokusiranja na više stvari ili uslijed nekog neočekivanog događaja. Brz govor također uzrokuje učestaliju uporabu poštapalica. Riječi koje govornik inače ne bi upotrijebio mogu se pojaviti u govoru kada je govornik nervozan jer je zaokupljen mislima o slušateljevoj reakciji više nego o svome govoru. Tjeskoba koju govornik osjeća prilikom komunikacijskog čina može izravno utjecati na njegovu sposobnost prezentiranja te dovesti do ponavljanja riječi, pauza i upotrebe poštapalica. Prije razvoja pragmatike nije se obraćala velika pozornost na poštapalice. Štoviše, njihova se upotreba smatrala obilježjem slabe jezične kulture govornika. Tradicionalni opisi uglavnom su ih definirali kao sredstva koja kvare tečnost i koherentnost iskaza. Kasnije se pokazalo da poštapalice ipak imaju pragmatičku funkciju te da je njihovo proučavanje nužno.

Vrljić (2007: 61) utvrđuje da gramatike svrstavaju poštapalice među čestice, a da porijeklo termina nalazi u ironičnoj izreci *štap u ruke pa poprijeko*, koja se odnosi na slabašnog čovjeka koji ne može samostalno hodati te je prisiljen na *poštapanje*. Poštapalice promatrane iz semantičke perspektive riječi su ili sintagme koje su izgubile primarno značenje.

Svaki jezik ima svoje norme koje ovise o okolnostima u kojima se odvija komunikacija. Tako postoje i društvene norme prema kojima govornik bira poštapalicu koju će koristiti. Tako na primjer poštapalice *znate, gledajte, recimo* neće biti korištene u istom kontekstu kao *čovječe, brate* ili *kužiš*. Postoje i poštapalice koje su univerzalne (npr. *ovaj*) (Heffer 1999: 297).

Heffer se u svojoj studiji osvrće i na sugovornikov/slušateljev odnos prema poštapalicama u komunikacijskom činu, ističući kako slušatelj u pravilu ne obraća pažnju na njih jer nemaju značenje. On ih doživljava kao stanke i praznine bez informacijske vrijednosti. Međutim, ako se u komunikaciji dogodi da govornik jako često koristi istu poštapalicu, to može postati smetnjom (Heffer, 1999: 298).

Prema rezultatima istraživanja Pytka i Reesea (prema Duvall i Robbins, 2014) upotreba poštapalica negativno utječe na slušateljevo razumijevanje iskaza. Međutim, druga su istraživanja pokazala da poštapalice mogu imati i pozitivan utjecaj na razumijevanje iskaza. Primjerice, poštapalice mogu „pripremiti” slušatelja na sadržaj konverzacije koja slijedi. Sličnog su stava

Duvall i Robbins (2014), prema čijem tumačenju slušatelji koji čuju netečan govor očekuju od govornika da se referira na nešto složeno, teško opisivo ili neobično. Što se tiče govornikove vjerodostojnosti, postoje i pozitivni i negativni efekti upotrebe poštapalica. Ipak, prema Duvall i Robbins (2014) većina se lingvista slaže s time da pretjerana upotreba poštapalica negativno utječe na vjerodostojnost govornika. Oni koji vjeruju da korištenje poštapalica poboljšava vjerodostojnost smatraju da je govor koji ne posjeduje poštapalice unaprijed isplaniran i neiskren. Kao zanimljivost ovdje bih spomenula aplikaciju *Google Assistant*, koja uslijed komunikacije s korisnicima koristi poštapalice poput *um* i *uh*, što je čini realističnijim sugovornikom. Osim toga, u govoru pravi pauze prije nego odgovori na pitanje, pa se korisnicima čini kao da razmišlja. Time se, kako navode predstavnici kompanije Google, oponaša govor i ponašanje ljudskih bića.²

Budući da se prečesta upotreba poštapalica smatra nepoželjnom pojavom, pojedine studije o poštapalicama (npr. Duvall i Robbins 2014) nude savjete za redukciju upotrebe poštapalica u obliku samostalne vježbe ili stručne pomoći.

² <https://pcpress.rs/google-assistant-naucio-da-je-robot/>

3. PRISTUPI PROUČAVANJU POŠTAPALICA

Donedavno su poštapalice bile u potpunosti izostavljene iz lingvističkih istraživanja i jezičnih opisa. Budući da se tradicionalni, formalistički pristupi jeziku bave prvenstveno proučavanjem jezika kao apstraktnog sustava ili pisanog jezika, poštapalice su dugo vremena bile izvan dosega znanstvenog interesa. Također, na poštapalice se gledalo kao na nešto nefunkcionalno, suvišno i opterećujuće u usmenoj komunikaciji. Poštapalice se počinju sustavnije proučavati u okviru pragmatike, koja se bavi jezikom u upotrebi (funkcijama i djelovanjem komunikacijskih sredstava – bilo verbalnih bilo neverbalnih).

Prema Pintarić (2002: 225) poštapalice se proučavaju u okviru pragmatike zato što su prisutne u svakodnevnoj usmenoj komunikaciji. Navodi i da su poštapalice nesvjesni i automatski prekidi govora, čije je pragmatičko značenje drugačije od onog semantičkog. Komunikacijskim aspektima jezične djelatnosti bave se i analiza diskursa te konverzacijska analiza. Proučavanje poštapalica uključuje i interpretaciju onoga što ljudi žele reći u određenom kontekstu i kako taj kontekst utječe na izrečeno. To zahtjeva razmatranje načina na koji govornici organiziraju ono što žele reći ovisno o osobi, vremenu, mjestu i okolnostima izgovaranja (Yule, 1996: 3-16).

U nekim je slučajevima poštapalice teško razgraničiti od diskursnih oznaka. Badurina i Matešić (2013) navode da, najopćenitije rečeno, izrazi poput *dobro*, *ali*, *oh* i *znaš* čine skup jezičnih činjenica koje djeluju u spoznajno/kognitivnoj, ekspresivnoj, društvenoj i tekstualnoj domeni. Takve jezične jedinice još se nazivaju i pragmatičke čestice, diskursne čestice, upućivački izrazi, pragmatičke oznake. Takve oznake uspostavljaju veze među sastavnicama diskursa, to jest čine diskurs. O problemima prepoznavanja poštapalica i njihova razgraničavanja od srodnih jezičnih pojava bit će više riječi u nastavku rada.

U ovom narednom poglavlju slijedi prikaz pristupa i tumačenja poštapalica u kroatističkoj i makedonističkoj lingvističkoj literaturi. Analizira se njihova obrada u gramatikama i rječnicima suvremenog hrvatskog i makedonskog jezika, nakon čega slijedi rasprava o dobivenim rezultatima.

3.1. TRADICIONALNI PRISTUP POŠTAPALICAMA

Strukturalisti i drugi formalistički orijentirani lingvisti u svojim se istraživanjima nisu sustavno bavili poštapalicama. Razlog tome je činjenica da su prije svega bili usmjereni na proučavanje jezika kao apstraktnog sustava znakova, stoga sve do razvoja pragmatike u drugoj polovici 20. stoljeća govor nije bio predmetom lingvističkih studija (usp. Karlić 2019). Pojavom pragmatike, u fokus se stavlja korisnik jezika, koji se ne promatra kao društveno biće ovisno o okolini u kojoj živi. Pritom, okolina s jedne strane utječe na njega, a s druge strane on utječe na nju (Mey, 2001: 787). Takav pristup otvara prostor za proučavanje onih aspekata jezične upotrebe koji su u prethodnome razdoblju bili zanemareni.

Suvremeni gramatički opisi južnoslavenskih jezika obično su pisani „u duhu” strukturalističke tradicije, stoga su pragmatičke informacije u njima zastupljene u maloj mjeri. U nastavku slijedi prikaz kako se to odražava na obradu poštapalica u gramatikama suvremenog hrvatskog i makedonskog jezika.

3.1.1. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA HRVATSKOG JEZIKA

Iako su poštapalice sveprisutne u jezičnoj upotrebi, u rječnicima i gramatikama južnoslavenskih jezika njihova obrada u pravilu izostaje. U nekim gramatikama poštapalice se navode kao podvrsta čestica, no to je više iznimka nego pravilo. Razlog tome njihova su sintaktička nezavisnost, desemantiziranost i automatska upotreba. Osim toga se poštapalice nerijetko smatraju odlikom „lošeg” govorenog jezika, a gramatički opisi južnoslavenskih jezika obično se zasnivaju na viskom stilu pisanog književnog jezika.

U hrvatskim gramatikama poštapalice se spominju uz čestice i usklike. Babić i suradnici u knjizi *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskog književnog jezika* (1991) definiraju poštapalice kao „riječ doduše s određenim značenjem, ali koje se u govoru upotrebljavaju bez toga značenja, kao znak da govornik ne zna što bi rekao pa ih ubacuje da popuni stanke, da dobije na vremenu za pravu misao, kao znak neodnjegovana govora” (Babić et al. 1991: 741). Poštapalice se u gramatici vezuju za usklike jer izražavaju govornikove osjećaje. Kao primjeri navode se leksemi *ovaj, onaj, znate, veli, kaže, takoreći*. Uz definiciju poštapalica navode se i neka njihova obilježja, kao što su

sintaktička nepovezanost s rečenicom, desemantiziranost i suvišnost. Barić i suradnici (2003: 282) u *Hrvatskoj gramatici* definiraju poštapalice kao „riječi koje neki govore bez ikakve veze s njihovim smislom, obično kad u govoru žele dobiti vremena da nađu potrebne riječi za ono što žele reći”. Ubrajaju ih u čestice, a kao primjere navode *ovaj, onaj, čuj, kaže, dragi moj*. U *Priručnoj gramatici hrvatskog književnog jezika* (Barić et al. 1979) poštapalice se spominju uz čestice ili riječce. Autori navode da među riječce ulaze i tzv. poštapalice, tj. riječi koje neki govore bez ikakve veze s njihovim smislom, obično kad u govoru žele dobiti vremena da nađu potrebne riječi za ono što žele reći. Kao primjer navode *ovaj, onaj, čuj, vele, dragi moj* (Barić et al. 1979: 214). Slična je situacija u Raguževoj *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* (1997), u kojoj se poštapalice spominju u sklopu poglavlja o česticama:

Među čestice se ubrajaju različite riječi koje ostaju izvan uobičajenih skupina vrsta riječi. To su nepromjenjive riječi koje obično ne stoje samostalno. Njima se modificira značenje drugih riječi ili čitava iskaza, pa tako imaju neke gramatičke funkcije. One obično izražavaju stav govornika (želju, uvjerenje, sumnju, zadovoljstvo, dojam itd.). Po tome se onda među čestice ubrajaju i obični prilozi, pa i umetnute rečenice, zatim poštapalice (npr. *ovaj, znate*). (Raguž 1997: 277)

U *Gramatici hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta* (2005) Silić i Pranjković navode da su poštapalice svojstvene razgovornom stilu. Poštapalice su izrazi kao *je li, ovaj, kako da kažem* i drugi. Kao primjere navode: „Ti si dakle postupio tako, je li, jer nisi znao, je li, postupit drukčije”; „Reći ćeš mu da, ovaj, da se tako ne smije ponašat”; „To je, kako da kažem, neprihvatljivo” (Silić i Pranjković 2005: 389-390). U navedenim primjerima govornik poštapalicom *je li* izražava želju da se sugovornik s njime složi, odnosno da potvrdi njegovu tvrdnju. Poštapalice *ovaj* i *kako da kažem* služe kako bi govornik uklonio šutnju ili našao prikladniju riječ. U nekim hrvatskim gramatikama (npr. *Gramatika hrvatskog jezika* Težaka i Babića) u potpunosti izostaju opisi poštapalica.

3.1.2. POŠTAPALICE U GRAMATIKAMA MAKEDONSKOGA JEZIKA

Gramatike makedonskog jezika ne uključuju opise poštapalica. Štoviše, u makedonskom jeziku ne postoji termin za taj lingvistički pojam. Unatoč tome, mnogi uzvici, partikule i modalne riječi, pa čak i gramatičke strukturalne konstrukcije, u makedonskom jeziku vrše funkciju

poštapalica. Razlog izostanka opisa poštapalica nije samo metodološke, već i sociolingvističke prirode. Naime, makedonski jezik je najmlađi, tj. najkasnije kodificiran južnoslavenski jezik, koji se formirao zajedno s novijom makedonskom književnosti nakon Drugog svjetskog rata. Budući da je fokus makedonskih lingvista prvenstveno bio usmjeren na utvrđivanje i razvoj standardnog jezika, razgovorni makedonski jezik za sada nije sustavno opisan.

Budući da je analiza gramatika makedonskog jezika pokazala da u njima izostaju opisi poštapalica, ukratko ćemo prikazati opise čestica i uzvika, koji se u govoru često koriste u funkciji poštapalica.

U prvoj makedonskoj gramatici Krume Kepeskog (1950) izostaje opis poštapalica, jednako kao i u gramatici Blaže Koneskog (1967). U Koneskijevoj gramatici neke se poštapalice navode u kontekstu primjera ili prikaza obilježja uzvika. Koneski uzvike definira kao riječi kojima se izražavaju osjećaji. Kao primjer uzvika navodi: *оф, ме узгоре!, еј ти, дојди ваму!* (ibid. 545). Nadalje, autor navodi da se uzvici najčešće javljaju na početku rečenice te intonacijom predstavljaju „ključ” za dekodiranje njezina emocionalnog sadržaja. Kao primjer navodi uzvik *more: More! More Пепе, дојду!*. Osim primarnog značenja gdje se *more* koristi za dozivanje, uzvik *more* ima i druga, prenesena značenja. Njime se može izražavati čuđenje (*More летење!*) ili ljutnja (*More како!*). Ovdje valja napomenuti da je jedna od najfrekventnijih poštapalica u makedonskom jeziku riječ *како*, međutim u gramatici se taj podatak ne spominje. Budući da se uzvici obično nalaze na početku rečenice, nisu sintaktički povezani s ostalim riječima u rečenici. Često se koriste samostalno, kao na primjer: *Оф!, Олеле!* (ibid. 546). Koneski ukazuje i na slučaj kada punoznačne riječi postaju uzvici te se gubi njihovo prvotno značenje, a služe za izražavanje emocija: npr. *Мајке ле!, Гогоспода!, Боже!* (ibid. 547). Uobičajeno je i da se kod različitog naglašavanja emocija duplicira uzvik. Kao primjere Koneski ovdje navodi: *Оф-леле-де!, Бре-бре!* (ibid.). Ovdje možemo i spomenuti vokale kod kojih je normalno da se prilikom izražavanja emocija produžuju: *Бреее, Мореее* (ibid. 548).

Koneski (ibid. 541) čestice definira kao riječi kojima se naglašava značenje drugih riječi ili cijele rečenice. Većina riječi koje se ovdje navode prilozi su ili veznici koji u nekim slučajevima gube svoje prvotno značenje. Kao primjeri navode se riječi *меѓутоа* (*Го мислевме добар, но тој, меѓутоа, излезе лош*), *пак* (*Да не зборуваме пак за него!*), *дури* (*Јас не можам дури да се*

сета), *уште* (*Уште тој се чека*). Ni uz jednu česticu u gramatici se ne spominje njihova moguća upotreba u funkciji poštapalice.

U gramatičkom pregledu *Опита граматика на македонскиот јазик* (Бојковска, Стојка; Минова-Ѓуркова, Љиљана; Пандев, Димитар; Цветковски, Живко, 2008) te u prigučnicima *Македонскиот јазик во јавното општење* (Институт за македонски јазик “Крсте Мицирков“ Скопје, 2000) i *Контрастивни морфосинтаксички проучавања* (Христова, 2000) situacija je jednaka kao u gramatici Blaže Koneskog – izostaje neposredan opis poštapalice. U pregledu sintakse makedonskog standardnog jezika (*Синтљкса на македонскиот стандарден јазик*) Ljiljane Minove Gjurkove (1994) primjeri koje koristi autorica mogu se javiti u funkciji poštapalice. Takve primjere nalazimo u poglavlјima o česticama, uzvicima i modalnim riječima. (1) Čestice autorica definira kao riječi koje pomažu govorniku da se nadoveže na kontekst i izrazi najrazličitije nijanse značenja pojedinih riječi ili rečenica (ibid. 79). Kao primjere navodi lekseme *ниту* i *дури*. (2) Prema Gjurkovej uzvici su vrsta riječi kojom se neposredno izražava ekspresivnost (*оф!*, *леле!*, *уф!*) te se privлачи pažnja sugovornika (*еј*, *аха*) (ibid. 80). I punoznačne riječi poput *мајко!*, *мајчице!*, *боже помош!* mogu se koristiti kao uzvici, ističe autorica. (3) Modalne riječi izražavaju vlastiti, osoban odnos prema iskazu, stav prema onom što se izriče (ibid. 80-82). Kao primjere autorica navodi lekseme *сигурно* i *можеби*, kojima se izražava odnos prema realnosti; *божем* i *белки*, kojima se izražavaju emocionalni odnosi te *значи*, *главно*, *впрочем* i *најносле*, kojima se izražava odnos prema drugim činjenicama, sumiranje ili komentar (ibid. 82).

3.1.3. POŠTAPALICE U MAKEDONSKIM I HRVATSKIM RJEČNICIMA

Rječnički opisi značenja i upotrebe leksema uvelike variraju s obzirom na vrstu i opseg rječnika, ali i s obzirom na obilježja riječi koja se opisuje. Prema Geeraerts (2003 prema Karlić 2020) uz denotativno značenje leksemi mogu imati nendenotativno značenje, koje dijeli u tri kategorije: (1) emotivno značenje, koje se odnosi na riječi čijom se upotrebom izražava govornikov stav; (2) gramatičko značenje, koje se odnosi na riječi kojima se izražava gramatička funkcija; (3) pragmatičko značenje, koje se odnosi na riječi koje vrše određenu funkciju u diskursu. Dok se emotivno značenje najčešće označava rječničkim odrednicama, gramatičko i pragmatičko

značenje najčešće opisuje metalingvističkim definicijama – iznošenjem gramatičkih pravila, opisa funkcija ili uputa za upotrebu riječi (ibid.).

Pragmatičke informacije u rječnicima iznose se na mikrostrukturnoj razini, u sklopu rječničkih članaka, a mogu biti zastupljene i na makrostrukturnoj razini, najčešće u okviru uputa za korisnike rječnika (Karlić i Barčot 2021).

Informacija o upotrebi nekoga leksema u funkciji poštapalice po svojoj prirodi pripada pragmatičkim informacijama, međutim ona se obično ne navodi u rječnicima. U nastavku navodimo primjere rječničkih natuknica iz *Hrvatsko-makedonskog rječnika* (2015) i *Enciklopedijskog hrvatskog rječnika* (2002) o leksemima koji se u dva jezika često koriste u funkciji poštapalice.

onaj, -ona, -ono

1. (riječ kojom se upućuje na treću osobu, udaljenu od govornika ili sugovornika, pokazna zamjenica) збор со кој се упатува на трето лице, оддалечно од говорникот и соговорникот, показна замена: со оној човек бев во друштво вчера 2. (zamjenjuje imenicu koju se ne želi imenovati) заменува именка која не се именува: то ти је -тоа ти е оној. (*Hrvatsko-makedonski rječnik* 2015: 596).

Pa (I) vezn. 1. vezuje rečenice i rečenične dijelove koji izriču ono što se dogodilo poslije onoga što je rečeno u glavnoj rečenici. 2. u vremenskoj ili prostornoj uzastopnosti; a zatim, a onda (*kiša pa sunce*) 3. po redu, važnosti, intezitetu i sl. (*ti pa ja*) 4. u jednostavnom nabranjanju (*učenje pa odmor pa zabava*) 5. vezuje rečenicu koja izriče nešto što se ne bi očekivalo iz rečenoga, a unatoč tome, a ipak; a opet, pa i pored toga (*stalno radim pa (opet) ništa nemam*) 6. vezuje rečenicu koja izriče posljedicu onoga što je rečeno prethodnom rečenicom (*nije se čuvao pa se razbolio*) 7. vezuje iste riječi koje se ponavljaju radi pojačanja // **pa (II) čest.u kontekstima** 1. (pa da) pojačava značenje riječi pred kojom stoji, čak makar, pa makar 2. potiče na što, zn. daj, deder 3. sa značenjem čuđenja na početku uskličnih rečenica; zar?, je li moguće?, ma nije valjda? 4. u samostalnoj upotrebi s upitnom intonacijom kad se želi da sugovornik izrekne svoju misao do kraja, ili radi omalovažavanja; i što je bilo?, i što onda? 5. izriče sumnju, nepovjerenje, bojazan, nesigurnost 6.a. služi da se istakne jedan rečenični dio (*pa to!*) b. upozorava na naglost u izvođenju radnje (*preko rijeke pa u šumu*) 7. (zaključni konektor) nakon šireg konteksta ili opisa situacije uvodi rečenicu negativnog sadržaja prema prethodno rečenom ili opisanom. (*Enciklopedijski hrvatski rječnik* 2002: 905)

Iz navedenih je primjera vidljivo da rječničke natuknice iz oba rječnika uključuju brojne gramatičke i pragmatičke informacije o leksemima, međutim ne spominje se njihova frekventna upotreba u funkciji poštapalica.

Kada je riječ o rječničkim definicijama leksema poštapalica, nalazimo ih u hrvatskim rječnicima. Primjerice, Anić u *Rječniku hrvatskog jezika* (2003) navodi da termin poštapalica dolazi od glagola „poštapati se, odnosno oslanjati se u hodu o štap” (ibid. 1120). U definiciji nadalje stoji da je poštapalica riječ kojom se tko često služi u govoru bez potrebe. Kao primjere navodi lekseme *ovaj* i *pa*. U Šonjinu *Rječniku hrvatskog jezika* (2000) pronalazimo sličnu definiciju u kojoj stoji da „koristiti poštapalicu znači oslanjati se u hodu na štap ili koji drugi potporanj” (ibid. 903). U rječniku pronalazimo definiciju prema kojoj je poštapalica „uobičajeni izraz izvan sadržaja što ga loš govornik rabi kad mu nedostaje riječ” (ibid.).

U Simeonovu *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* (1969) poštapalica je definirana kao upotreba neodređenih glasova u razgovoru ili raznih oblika koje govornik koristi kada oklijeva. Kao primjere navodi *ovaj*, *aaa*, *hm*. Osim toga, autor navodi kako se u funkciji poštapalica upotrebljavaju i čitave izreke (poslovice, kletve, frazeološki izrazi, uzvične ili upitne riječi ili rečenice). Kao primjere autor navodi izraze *tako reći*, *veli*, *kaže*, *šta možeš?*, *boga ti!*, *ma nemojte!*. Simeon u rječniku spominje i neka obilježja poštapalica. Navodi kako su poštapalice sintaktički i logički nepovezane s ostatkom rečenice te da ne izražavaju nikakvo određeno značenje, te su stoga suvišne. Međutim dodaje da poštapalice često izražavaju afektivno raspoloženje ili subjektivni odnos govornika prema predmetu razgovora (Simeon 1969: II: 114).

U analiziranim makedonskim i hrvatskim gramatikama, u hrvatskim gramatikama poštapalice se najčešće obrađuju kao podvrsta čestica ili uzvika. Ne postoji nijedno zasebno poglavlje koje se odnosi na poštapalice. Što se tiče makedonskih gramatika i rječnika, poštapalice se nigdje ne spominju kao izdvojen pojam.

4. PRAGMATIČKI PRISTUP POŠTAPALICAMA: VRSTE I OBILJEŽJA

Heffer (1999:299) govor uspoređuje s igrom koja ima svoja pravila, dok poštapalice ubraja među „nepisana pravila” te igre. Školsko obrazovanje nastoji iskorijeniti upotrebu poštapalica, ali ih ljudi neovisno o tome koriste u svakodnevnoj komunikaciji. One se koriste na pozicijama gdje im lingvistički gledano nije mjesto, ali je njihova upotreba pragmatički opravdana.

Prema Pintarić (2002: 225) poštapalice su nesvjesni i automatski prekidi u diskursu koji imaju pragmatično značenje. Autorica (ibid. 226) pritom razlikuje verbalne i neverbalne poštapalice. Neverbalne poštapalice tikovi su i/ili geste koje činimo svjesno ili nesvjesno automatizirano za vrijeme govorne produkcije (npr. oblizivanje usana ili zabacivanje kose). Analiza koju provodimo u nastavku rada usmjerena je prvenstveno na verbalne poštapalice, stoga slijedi prikaz njihovih obilježja, funkcija i kriterija za prepoznavanje.

4.1. VERBALNE POŠTAPALICE

Prema Pintarić (2002: 226) verbalne poštapalice koriste se automatski. Da bi neka riječ postala poštapalicom, mora se često ponavljati. Učestalost ponavljanja poštapalica veća je od učestalosti upotrebe drugih leksema. Verbalne poštapalice javljaju se u obliku fonema, leksema ili niza riječi te se dijele na fonemske, leksičke i složene.

Pod pojmom *fonemska poštapalica* Pintarić (2002) podrazumijeva vokale. Primjerice, umnožavanjem veznika (*aaaa*) i prijedloga (*uuuu*) postiže se pauza za razmišljanje i dosjećanje odgovarajuće riječi. Također, među fonemske poštapalice spadaju i reduplikacije (*a, a*) kojima se postiže veća uvjerljivost iskaza. Heffer (1999: 296) pak navodi da su neodređeni glasovi (npr. *e, aaaa, er, oh, hm*) samo glasovi koji ispunjavaju govornu prazninu te se stoga nipošto ne mogu nazivati riječima. Sličan stav o funkciji ove vrste poštapalica dijeli i Scheppers (2011: 22).

Leksičke poštapalice nastaju ponavljanjem jedne desemantizirane riječi, a u iskazu izvorno vrše različite funkcije. Tako se primjerice za označavanje citatnosti često koriste oblici glagola *reći* ili *kazati* (u aoristu za označavanje samocitatnosti te u prezentu za citiranje neke druge osobe). Nadalje, primjeri kao *čovječe, brate, dušo, srce, zlato* poštapalice su u vokativu i često su rodno neutralizirane, a koriste se u svrhu približavanja slušatelju ili provlačenja njegove pozornosti.

Složene poštapalice Pintarić (2002: 233) definira kao jedinice sastavljene od dvije ili više nerazdvojnih riječi (*sim-tam, i to – i to, vamo-tamo, koliko-toliko, ovo-ono*). Značenje ovih poštapalica ovisi o kontekstu i uglavnom se nalaze na kraju iskaza.

4.2. KRITERIJI ZA PREPOZNAVANJE POŠTAPALICA

Pintarić (2002: 242) razvrstava poštapalice s obzirom na dva kriterija. Prvi kriterij je vrsta riječi kojoj poštapalica izvorno „pripada”, a drugi je funkcionalni stil u sklopu kojeg se koristi. Ukoliko je poštapalica izvorno promjenjiva riječ, ona se može koristiti u neutralnoj ili zavisnoj formi (kao npr. pokazna zamjenica *ovoga* u genitivu ili glagol *čuj* u imperativu). Prema stilskom kriteriju Pintarić razlikuje književne, dijalektalne, žargonske, znanstvene i opće poštapalice.

Književne poštapalice ujedno su i opće (*molim vas lijepo, je l' to moguće*) te ih susrećemo u književnim djelima i svakodnevnoj komunikaciji. Dijalektalne poštapalice sadrže lekseme iz dijalekta (*kaj ne, bumo rekli, ča ne, prosim fino, prosim lepo, razmeš ti mene*). Žargonske su poštapalice uglavnom individualne i snažno emotivno obojene. Najčešće su to desenantizirane psovke (*jebiga*) ili smiješni oblici individualnog izražavanja (*k jarcu*). Žargonske poštapalice nisu nužno mladenačke ili đačke (*kaj briješ, guba, kužiš*), nego među njih spadaju i intelektualne poštapalice (*et cetera-et cetera, apsolutno, momentalno, konkretno, fenomenalno*).

S druge strane, Badurina i Matešić (2013: 16-17) nude složeni popis kriterija za prepoznavanje poštapalica:

1. Semantički kriterij koji se odnosi na desenantiziranost poštapalice (riječ kao poštapalica gubi izvorno semantičko značenje).
2. Sintaktički kriterij koji se odnosi na sintaktičku samostalnost poštapalica, odnosno na njihovu nepovezanost s rečenicom.
3. Fiziološko-psihološki kriterij koji se odnosi na spontanu upotrebu poštapalica u situacijama kada govornik traži prave riječi kako bi najbolje prenio poruku ili misao (dobivanje na vremenu, popunjavanje stanke u govoru).

4. Modalno-ekspresivni kriterij koji se odnosi na funkciju izražavanja govornikova raspoloženja ili subjektivnog odnosa prema sadržaju iskaza.
5. Estetski kriterij poštapalicama koji se odnosi na suvišnu i bespotrebnu upotrebu poštapalica u komunikaciji, što je obilježje „lošega govornika”.

Badurina i Matešić (2013:17) spominju još jedan kriterij za određivanje poštapalica, a to je njihovo ponavljanje. Autorice smatraju da je to bitna karakteristika te da se njihovo ponavljanje može voditi kao osnova na kojoj bismo mogli neku riječ proglasiti poštapalicom. Taj kriterij također uzimaju kao najuniverzalniji, ali i najdominantniji kriterij za prepoznavanje poštapalica.

4.3. FUNKCIJE POŠTAPALICA

Budući da su poštapali sintaktički nezavisne i desemantizirane, njihove su funkcije u jezičnoj upotrebi isključivo pragmatičke prirode. Prema Pintarić (2002: 241-242) poštapalice mogu vršiti 14 različitih funkcija:

1. Prva i glavna funkcija poštapalica uklanjanje je šutnje. Šutnja može nastupiti iz više razloga: zbog traženja prave riječi ili zato što se govornik ne može sjetiti prave riječi.
2. Sljedeća funkcija poštapalica naglašavanje je govornikovih ključnih riječi ili misli.
3. Poštapalice čine govor ekonomičnim te omogućuju govorniku da ukratko kaže ono što misli.
4. Poštapalice mogu naglašavati govornikovo uvjerenje. To se primjerice postiže konektorima kao što su *sasma normalno, prirodno, svakako, razumljivo, doista*.
5. Poštapalicama se može naglasiti zaključak ili dodati objašnjenje. To se primjerice postiže izrazima poput *dakle, znači, to jest, naime, drugim riječima*, koji se najčešće koriste u znanstvenom diskursu.
6. Poštapalicama govornik može ublažiti svoje tvrdnje ili iskazati nesigurnost. Nesigurnost se može izraziti već na samome početku iskaza (*pa znate*) te se može ponoviti usred iskaza (*koliko-toliko*).

7. Poštalicom govornik može tražiti sugovornikovo slaganje s iskazom. To se primjerice postiže upitnom pošalicom na kraju iskaza (*jel' da ne?, šta ne?*).
8. Vokativnim pošalicama govornik može izražavati bliskost sa sugovornikom. Taj se efekt primjerice postiže izrazima poput *drugi prijatelji*.
9. Vokativnim pošalicama također se može izražavati čuđenje i emotivnost (*čovječe*).
10. Kada govornik koristi pošalice na početku surečenica, čini govor ekspresivnim, živim i napetim (*i onda, i još, i dalje*).
11. Konektorskim pošalicama može se istaknuti suprotnost (*no međutim, no naprotiv, pa dakle*).
12. Desemantiziranim psokama obično se izražava modalnost. Isti efekt može se postići nijekanjem, potvrđivanjem ili upitnim izrazima.
13. Čuđenje ili divljenje govornik postiže glagolskim pošalicama poput *zamisli, molim ja tebe*.
14. U situacijama kada se govornici žele pokazati pametnima, kao pošalice koriste riječi stranog porijekla (*et cetera – et cetera*).

5. ANALIZA POŠTAPALICA U ELICITIRANIM NARATIVIMA

Ova cjelina rada posvećena je analizi upotrebe poštapalica u svakodnevnoj komunikaciji. Analiza je provedena nad jezičnom građom prikupljenom metodom elicitacije narativa. Narativi o iskustvu *lock downa* u 2020. godini prikupljeni su od strane pet izvornih govornika makedonskog jezika. Narativi su snimljeni putem Skypea, a potom su transkribirani i anotirani. Istraživanje je provedeno s ciljem utvrđivanja funkcija i obilježja poštapalica u govoru. Prilikom provođenja analize transkripata korišten je pojmovni aparat predstavljen u prvom dijelu rada.

U narednim poglavljima slijedi kratak prikaz istraživačkih metoda u pragmatici, s naglaskom na metodi elicitacije jezične građe (narativa) putem intervjua. U nastavku slijedi prikaz hipoteza, ciljeva i metodologije provedenoga istraživanja. Analiza je provedena nad pet transkripata, a nakon nje slijedi rasprava o dobivenim rezultatima.

5.1. ISTRAŽIVAČKE METODE U PRAGMATICI

Kako bi se izabrala odgovarajuća metoda prikupljanja jezične građe za potrebe pragmatičkog istraživanja, potrebno je uzeti u obzir obilježja pojave koja se istražuje. Schneider (2018) istraživanja u pragmatici dijeli u sljedeće razrede: empirijsko/neempirijsko, induktivno/deduktivno, komparativno/nekomparativno, longitudinalno/nelongitudinalno, dijakronijsko/sinkronijsko, kvalitativno/kvantitativno, mikropragmatičko/makropragmatičko, istraživanje pisanog/govorenog jezika.

Sve veći broj suvremenih pragmatičkih istraživanja empirijskog je tipa (Schneider, 2018). Empirijsko istraživanje bazira se na jezičnim podacima prikupljenim među govornicima. S druge strane, neempirijska istraživanja zasnivaju se na istraživačevoj introspekciji. Deduktivni pristup podrazumijeva da polazište istraživanja predstavlja unaprijed zadan teorijski okvir, dok induktivna metoda kao polazište podrazumijeva jezičnu građu. Komparativna metoda uključuje usporedbu pragmatičkih pojava u različitim kulturama i jezicima. Dok se dijakronijska (longitudinalna i nelongitudinalna) istraživanja bave proučavanjem promjena određene pragmatičke pojave kroz vrijeme, sinkronijski pristup podrazumijeva da je istraživačev fokus usmjeren na neku pragmatičku pojavu u određenom vremenskom presjeku (ibid.). Većina pragmatičkih istraživanja je mikropragmatička, što znači da su usmjerena na pragmatičke jedinice na razini iskaza. Ukoliko

je istraživanje usmjereno na obradu numeričkih podataka, riječ je o kvantitativnom tipu istraživanja. Kvalitativna istraživanja usmjerena su na nenumeričke podatke, što je najčešće slučaj u pragmatičkim istraživanjima. Iako se većina pragmatičkih istraživanja bavi govorenim jezikom, u novije vrijeme sve je zastupljenije i pragmatičko bavljenje pisanim jezikom (ibid.).

Istraživanje provedeno za potrebe ovoga rada se prema Schneiderovoj klasifikaciji (2018) može odrediti kao empirijsko (jer se temelji na ovjerenj jezičnoj građi), induktivno (jer jezična građa predstavlja polazište istraživanja), sinkronijsko, nekomparativno (analiziraju se poštapalice u makedonskom jeziku), kvalitativno i mikropragmatičko. Budući da su predmet proučavanja poštapalice, analizira se jezik u govornoj produkciji.

U pragmatici se primjenjuju različite metode prikupljanja jezičnih podataka. Kada se želi elicirati govor od ispitanika, primjenjuju se produkcijski zadaci. Produkcijski zadaci uključuju elicitaciju razgovora ili narativa putem intervjua, igranja uloga ili kompetencijskih zadataka. Govor eliciran produkcijskim zadacima ima sljedeća obilježja: (1) jezik govornika nije prirodan nego se javlja na inicijativu istraživača; (2) govor je umjetno potaknut u okolnostima koje određuje istraživač; (3) ispitanici su svjesno sudjelovali u istraživanju i pristali su na snimanje; (4) ispitanici su se ponašali u skladu s uputama, informacijama i zadacima koje su dobili od strane istraživača; (5) njihov govor nije imao nikakve društvene posljedice (Schneider, 2018).

Budući da smo za potrebe istraživanja elicitali narative ispitanika putem intervjua, slijedi kratak prikaz te metode prikupljanja jezičnih podataka. Intervju je poznat kao novinarski žanr, ali se može koristiti i u svrhu znanstvenih istraživanja. U sociolingvističkim i pragmatičkim intervjuima od ispitanika se obično traži da ispričaju svoju životnu priču, podijele iskustva, govore o opasnim incidentima ili smiješnim epizodama. Vjeruje se da s emocionalnošću priče raste stupanj autentičnosti govora – jer je fokus ispitanika usmjeren na priču, a ne na sudjelovanje u istraživanju.

U sklopu provedenih intervjua elicirani su narativi od pet ispitanika. Pod pojmom *elicirani narativi* podrazumijeva se da je ispitanik dobio zadatak da ispriča neku priču ili iskustvo o prethodno nepoznatoj temi. Odlučili smo se za ovu metodu prikupljanja jezične građe jer proučavanje poštapalica zahtijeva što autentičniju jezičnu produkciju koja nije unaprijed

pripremljena. Kao temu narativa izabrali smo iskustvo *lock downa* uslijed pandemije koronavirusa – izborom ovakve „emocionalno nabijene teme” težili smo postići što veću prirodnost jezične produkcije.

Svi ispitanici uključeni u istraživanje izvorni su govornici makedonskog jezika u dobi od 26 do 49 godina. Intervjui su provedeni preko Skypea i Messengera s kamerom. Razgovori su snimani te su kasnije transkribirani analizirani. Razgovor je izvorno zamišljen kao čista elicitacija narativa, ali sam zbog šutljivosti sugovornika uvela nekoliko potpitanja, zbog čega se metoda točnije može odrediti kao polustrukturirani intervju.

5.3. HIPOTEZA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje provedeno za potrebe ovoga rada provedeno je s ciljem utvrđivanja obilježja, kategorija i funkcija poštapalice u usmenoj govornoj produkciji. Zasnovano je na tri polazne hipoteze:

1. U spontanoj govornoj produkciji koriste se poštapalice (H1).
2. Poštapalice se, polazeći od Pintarić (2002), razlikuju s obzirom na formalna obilježja i funkcije (H2).
3. Poštapalice se mogu detektirati pomoću kriterija koje izdvajaju Badurina i Matešić (2013) (H3).

Prilikom analize elicitiranih narativa poštapalice smo detektirali primjenom kriterija koje navode Badurina i Matešić (2013): semantički kriterij, sintaktički kriterij, fiziološko-psihološki kriterij, modalno-ekspresivni kriterij te estetski kriterij, kao i 14 kriterija koje navodi Pintarić (2002) (vidi Poglavlje 4). Detektirane poštapalice potom smo razvrstali prema formalnim kriterijima (v. Pintarić 2002) – na neverbalne i verbalne, koje se nadalje dijela na fonemske, leksičke i složene. U konačnici, nastojali smo utvrditi njihove pragmatičke funkcije.

5.4. ANALIZA POŠTAPALICA NA PRIMJERIMA ELICITIRANIH NARATIVA

U ovome poglavlju slijedi prikaz provedene analize poštapalica na primjerima transkripata narativa elicitiranih među petoro ispitanika (u radu označeni kao Ispitanik 1, 2, 3, 4 i 5). Ispitanik 1 je muška osoba, student koji radi na stanici za tehnički pregled, živi u Kalkandelenu, u blizini Tetova. Ispitanik 2 je ženska osoba, studentica, 27 godina, živi u Ohridu. Ispitanik 3 je muška osoba, po zanimanju policajac, živi i radi u Ohridu. Ispitanik 4 je ženska osoba, 49 godina, spisateljica koja živi u Sloveniji. Ispitanik 5 je ženska osoba, 46 godina, profesorica koja živi u Zagrebu. Svaki narativ analiziran je zasebno na način da su u transkriptima masnim slovima označene sve jezične jedinice detektirane kao poštapalice. Zastajkivanja i pauze u govoru obilježeni su trotočjem. Svaki transkript popraćen je tablicom u kojoj su poštapalice klasificirane s obzirom na njihova formalna obilježja i funkciju. U tablici je vodoravno prikazana klasifikacija poštapalica (fonološka, leksička, složena), a vertikalno su poštapalice klasificirane prema kriterijima prepoznavanja (semantički, sintaktički, fiziološko-psihološki, modalno-ekspresivni, estetski, ponavljanje). Tablica je, nadalje, popraćena interpretacijom prikupljenih podataka. Osim opisa obilježja utvrđenih poštapalica, ukazuje se i na metodološke probleme s kojima smo se susretali prilikom analize.

5.4.1. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 1

Transkript 1

(Reci mi o lockdownu koji nas je zadesio tijekom korone, kako si provodio vrijeme, kako je to na tebe utjecalo?)

Хуууу не знам како да кажам, **умм** јас па и не сум осетал многу овој локдаун. Па целу време сум бил на работа, **ааа** јас работам на технички преглед. **Уумм** ние сме работили цело работно време. Но добро со време на локдаун, **значи** за полицискиот час дека нормално не може кој да дојде да регистрира возило, тогаш не сме работили. Тој **хммм** лоцкдаун ми дошло како одмор.

Во веза на ова ситуација, **па** не знам во што да верувам точно, **ууум**, вирусот е вакав, па треба да се штитиме па **хмм** не знам точно што како да **хмм**, чекај не знам сад како да разборим.

(Како si provodio slobodno vrijeme?)

Е па исто јас живеам во село, **значи** во село било е дозволено **значи** да се движиме на живо, когаш ми било досадно тогаш сакам да излезам на двор и случајно кога дојде

полиција јас ќе им кажам дека сум бил на, **умм**, за, да работам за нешто во нива. **И така дааа** можам малку да се раздвижам малку на дворот дома.

(А пријатели? Jeste li se družili manje ili više? Kako je to izgledalo?)

Па смо се сналазили, **аммм** дека, ќе се договориме ќе се собереме кај некој, земеме пиво, нешто **иии** во главно пак сме се пазили. **Значи** било малку имало неки другарије тешко да схвати сериозно ситуацијата, **умм**, јас сум бил од тие што во средина што се пазам, ама и што не толку многу.

(А ово ново normalno?)

Па само што нема дискотека, **значи**. **Па** остало је исто

(А nova pravila oko nošenja maske, distanca?)

Е па имам една казна и една опомена за маска носење. Да, **значи** во автомобил е забрането да, **умм**, **значи** доколку неси од иста куќа, **значи**, ако си со другар, **значи** ако си само со фамилија мајка, татко, брат, нема потреба да носиш маска. Али доколку си со друштво во автомобил **уммм** морат сите имаат маска, а што е многу, **значи**, **уммм**, глупо како да кажам, **значи** во кафана, можеш да одиш во кафиќ, не носат маска, а истово друштво **значи** што сте на пример четворица, влегувате во автомобил, допира полиција и ве казнува за маска. Казната е 20 евра, доколку платиш **аамм** во рок од осум дена, е 10 евра.

Tablica 1

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		па, значи	и така даа, како да кажам
<i>Sintaktički</i>	хуух, ааа, ууммм, аамм, хмм, ииии	па, значи	
<i>Fiziološko-psihološki</i>			и така даа, како да кажам
<i>Modalno-ekspresivni</i>		па, значи	
<i>Estetski</i>			
<i>Ponavljanje</i>		па, значи	

5.4.1.1. Formalna obilježja poštapalica

U transkriptu narativa Ispitanika 1 zabilježeno je devet poštapalica, koje pripadaju svim trima razredima prema formalnoj klasifikaciji. Zabilježeno je šest primjera različitih fonoloških poštapalica (*xyyx, aaa, yumm, aamm, xmm, uuu*), zatim dva primjera leksičkih poštapalica (*na, значи*) te dva primjera složenih poštapalica (*u така даа, како да кажам*).

Leksičke poštapalice po vrsti riječi izvorno pripadaju veznicima, međutim iz transkripta je vidljivo da su sintaktički nezavisne od ostatka rečenica te da su dominantno desemantizirane. Ipak, u nekim je slučajevima teško razlučiti koriste li se u funkciji diskursnog markera ili poštapalice budući da u nekim pozicijama i dalje nose zaključno značenje (*na, значи*).

Složene poštapalice u transkriptu narativa ispitanika 1 zabilježene su dva puta (*u така даа, како да кажам*). Prva predstavlja sintagmu koja se sastoji od veznika, a druga je ustaljena fraza koja se često koristi u funkciji poštapalice, a njome se izražava oklijevanje.

Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja koje ispunjavaju detektirani primjeri, niti jedan ne zadovoljava sve kriterije, već samo jedan (ponavljanje) ili dva (semantički i sintaktički). Riječ je sintaktičkom i semantičkom kriteriju (riječ gubi svoje semantičko značenje i nepovezana je s rečenicom) te kriteriju ponavljanja (pod kojim smo podrazumijevali primjere od najmanje dva pojavljivanja).

Kod kriterija prepoznavanja imali smo mnogo nedoumica. Kod semantičkog kriterija teško je bilo raspoznati gubi li riječ svoje semantičko značenje u potpunosti. Kod Ispitanika 1 u nekim nam je slučajevima bilo teško procijeniti jesu li riječi *na, значи* izgubile značenje.

Kod sintaktičkog kriterija nismo imali nedoumice kada je riječ o fonološkoj klasifikaciji riječi. Riječi poput *xyyx, aaa, yumm, aamm, xmmm, uuu* nepovezane su s ostatkom rečenice u svim slučajevima.

Fiziološko-psihološki kriterij se odnosi na poštapalice koje koristi govornik kada traži pravu riječ ili kada popunjava stanku. Kod ispitanika 1 bilo nam je teško procijeniti je li *u така да* i *како да кажам* poštapalica ili ne. No, zbog produljenja vokala *и така дааа* zaključujemo da ih Ispitanik 1 koristi kao poštapalice dok traži pravu riječ.

Modalno-ekspresivni kriterij jedan je od težih za prepoznavanje. Ovisi o govornikovom raspoloženju i odnosu prema predmetu. Poštapalice *na*, *значи* svrstali smo pod ovaj kriterij iako je najveći problem odrediti imaju li te riječi drugu funkciju, na primjer veznika, ili su one uistinu poštapalice.

Kod Ispitanika 1 primijetili smo da se neke poštapalice ponavljaju više puta (*na*, *значи*).

5.4.1.2. Funkcija poštapalica

Što se tiče funkcija poštapalica, u tablici 1 možemo vidjeti da je Ispitanik 1 najviše koristio fonemske poštapalice koje služe za uklanjanje šutnje ili traženje prave riječi. Poštapalice *aaa*, *uuu* koristi za traženje nove riječi ili radi pauzu za razmišljanje. U većini slučajeva poštapalice *xyyx*, *ууум*, *ааам*, *хммм* ispitanik 1 koristio je i za dosjećanje. Od leksičkih poštapalica koristi riječi *na*, *значи* koje su izgubile svoje prvotno značenje. Riječ *na* koristi se u svrhu naglašavanja (*Е на имам една казна и една опомена за маска носење*). Ispitanik 1 tim poštapalicama izražava zaključak i daje dodatno objašnjenje. Složene poštapalice *и така даа*, *како да кажам* Ispitanik 1 koristi u svrhu traženja odgovarajuće riječi. U transkripciji možemo vidjeti da Ispitanik 1 ponavlja većinom iste poštapalice: *na*, *значи*, *хммм*.

5.4.2. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 2

Transkript 2

(Kako si doživjela ovaj lockdown?)

Такаа, доста тешко. Особено на почеток бидејќии **ааммм**, некако ме погоди кризата. Бев опседната со бројки, гледав цело вребе, **ууммм**, така да од психолошки аспект тешко. Меѓутоа, **умм**, со текот на времето како се привикнав на целата ситуација се подобри да речем мојето ментално здравје. **Уум**, се преселив, се вратив во **умм** мојот родех град. Живеам сега со родиелите поради кризата. **Умм** исто така ми почина близок пријател, **оо**, **ааам**. Брат ми беше заразен така да , да речем имаше доста**ааа** турбуенции **иии** тешки периоди, меѓутоа сега во овој момент добро.

(Kako si provodila dane?)

Така да, првите четири месици бев цело време затворена **значи** буквално не излегував скоро воопшто. **Уммм**. Да речем да бев затворена. Меѓутоа, веќе не можав да издржам, така да некада на средината на летото почнав помалку да изпаѓам по природа,

да спортувам, да патувам, да возам велосипед, така мало да се мешам со луѓе со, **ум**, пажливост. **Умм**, иначе дома, учев, работев, така на компјутор цело време. **Умм**, во принцип, **уммм**, ми беше исполнато времето. Читав и многу книги, и сеуште читам, и сеуште работам и сеуште учам, **така дааа**.

(Kako se navikavaš na novo normalno?)

Хммммм,искрено не знам. не е некако, **ууумм**, сметам, мислам се навикнав нормално, меѓутоа, колко е нормално не знам. Ново нормално, не е баш нормално тоа што е новото, така се надевам дека нема да трае многу долго ново нормално и да можеме да се вратиме на старо. **Отиии** фали, фали човечки контакт, **фалиии**, **уум**, патувања, патувања ми фалат на пример. Претходно патував многу во странство, сега не можам, **уууумммм**, се немам видано со блискии, што ми живет во странство.

(Kako to sve funkcionira i s prijateljima? Je li utjecalo na odnos?)

Умм, со пријателите, па генрално**ооо**, вака **сооо**, со пријателите што ми се од странство се слушаме онлајн. **Умм**, додека пријателите са овде, **умм** на почетокот воопшто немав контакт, се слушавме телефонски така**ааа**. Меѓутоа, не се гледав. Во последниве месец два се дружаме меѓутоа со многу претпазливост.

Tablica 2

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		значи, иначе, меѓутоа	така да, да речем
<i>Sintaktički</i>	ааммм, уумм, ооо, иии, хммм	значи	
<i>Fiziološko-psihološki</i>		такаа, бидејќии, достаа, отии	така да, да речем
<i>Modalno-ekspresivni</i>		значи	
<i>Estetski</i>	аамм, уумм, ооо, иии, хммм		
<i>Ponavljjanje</i>		значи	

5.4.2.1. Formalna obilježja poštapalica

U transkriptu Ispitanika 2 zabilježeno je 14 poštapalica, koje pripadaju trima razredima formalne klasifikacije. Zabilježeno je pet primjera fonoloških poštapalica (*аааммм, ууммм, ооо, ииуи, хммм*), sedam primjera leksičkih poštapalica (*значи, иначе, меѓутоа, така, бидејќи, доста, оти*) i dva primjera složenih poštapalica (*така да, да речем*).

Nadalje, iz transkripata je vidljivo da su leksičke poštapalice desemantizirane i da su izgubile svoje prvotno značenje veznika (*значи, меѓутоа*). Također, sintaktički su odvojene od ostatka rečenice (*значи*). U nekim je slučajevima teško razgraničiti poštapalice od veznika koji imaju svrhu zaključka i konektora za izricanje suprotnosti (*значи, меѓутоа*).

U transkriptu ispitanika 2 zabilježene su i dvije složene poštapalice (*така да, да речем*). Prva je izvorno veznik, a druga diskursni marker kojim se uvodi dodatno pojašnjenje. Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterije, već dva (sintaktički, estetski) odnosno četiri (semantički, sintaktički, modalno-ekspresivni, ponavljanje).

Kao i pri analizi prvoga transkripta, kriteriji za prepoznavanje poštapalica pokazali su se nedovoljno jasnima. Kod semantičkog kriterija imali smo nedoumicu jesu li leksemi *значи, иначе, меѓутоа* (dovoljno) desemantizirane da bi se mogle odrediti kao poštapalice.

Sintaktički kriterij ni u ovome se transkriptu nije pokazao problematičnim jer sintaktička nezavisnost poštapalica *аамм, уумм, ооо, ииуи, ххммм* nije sporna.

Što se tiče fiziološko-psihološkog kriterija, kod ispitanika 2 bilo nam je teško procijeniti jesu li leksemi *така, бидејќи, оти* u funkciji veznika ili poštapalice. Zbog produljenja slogova u nekim slučajevima (*такаа, бидејќиуи, достаа, отиуи*) možemo zaključiti da ispitanik 2 koristi ove lekseme prvenstveno u svrhu „dobivanja na vremenu” dok traži odgovarajuću riječ.

Kao i u transkriptu 1, i ovdje je bilo teško odrediti zadovoljavaju li potencijalne poštapalice modalno-ekspresivni kriterij zbog njegove ovisnosti o govornikovom raspoloženju.

Također, kod ispitanika 2 utvrdili smo da se jedna poštapalica ponavlja više puta (*значи*).

5.4.2.2. Funkcija poštapalica

Iz tablice 2 proizlazi zaključak da je ispitanik 2 najviše koristio fonemske poštapalice (*aaamm, ууум, ххмм, ооо, иии*) u potrazi za odgovarajućom riječi. Što se tiče leksičkih poštapalica, ispitanik 2 ih koristi kako bi nešto dodatno objasnio (*значи, иначе*). U većini slučajeva poštapalica *значи* je u potpunosti desemantizirana (*Така да, првите четири месеци бев цело време затворена значи буквално не излегував скоро воопшо*). Složene poštapalice *така да* i *да речем* ispitanik 2 koristi također pri uvođenju dodatnog objašnjenja (*со текот на времето како се привикнав на целата ситуација се подобри да речем мојето ментално здравје*). Ispitanik 2 u svojem je narativu najčešće koristio poštapalice *уумм, аамм* i *меѓутоа*.

5.4.3. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 3

Transkript 3

(Kako si doživio ovaj lockdown koji nas je zadesio zbog korone?)

Паа да ти кажам право **ууум** јас дека работам во полиција **иии** цело, и цело време работав. **Ииии** не бев фактички во, во локдаун туку цело време бев на терен. **Значи ууум** вршевме обезбедување во државни каранити, **значи** по тие луѓе што идеа на двор. После за време на полициски час цело време бевме на улици. Вршивме **ииии** контрола на лица, за овие што са во **умм** самоизолација, **значи** со решенија од **уммм** од ова од **умм** медицина.

(Твоја изолација је била posao?)

Да, да моја изолација, точно да да мојата изолација беше многу работа. Едноставно работев **уммм** шест дена, еден ден имав само слободен.

(А пријатели? Jeste se družili više ili manje?)

Ааааа па да ти кажам право почеток **значи** март, од кога почна, многу малце се гледнавме. Можда месец и пол ич не се гледавме. **Значи** само се слушнавме на, на телефон, како сте, што правите, ова, она. После месец и пол или два, и кога се отворија веќе кафиќите за некоа време, почнавме **нели**. И по двајца само смеше само да се седи за маса. Во Охрид **умм**, во мојот град ќе живеам реално се почитуваше доста много, **значи** во кафиќи дистанца, **иии** носење маски, и се тие работи, а за другите градови и не баш многу.

(А navikavanje na novo normalno?)

Паааа уууфф **знаеш** како се луѓето ко што дојде лето веќе се опуштаат. Овде во Охрид имаат и плаж имаат **иии** летна туристичка сезона, има доста туристи. Забораваат **наа на** навиките што ги имавме стекнато со ноење на маската 50% носсаат, 50% не носсаат. Дистанца кај можеш да одржувааш можеш, кај не можеш не одржувааш. Кафиќите овде

сеуште работаат по протокол, по другите градови слушам дека не е баш, ама во главно тоа е тоа, **знаеш**.

(Radiš u policiji. Je li ti ušlo u naviku držati se novih pravila?)

Па реално морам, морам **значи** да, да носам маска затоа што без разлика дали сум јас на работа или не. **Умм значи** на на на двор кога ќе излезам морам да носим маска. **Значи** другите можат да кажат, **овај** полиција е, може мене да ме казни за не носење маска, **аа** во моментот тој не носи. Ти **ум** сакаш да го одржиш законот во контрола, ако не носиш, **значи** ти самиот го кршиш законот.

Tablica 3

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		па, значи, знаеш, овај	да ти кажам
<i>Sintaktički</i>	уууммм, иии, ааа, ууфф	па, значи, овај	
<i>Fiziološko- psihološki</i>	уууммм, иии, ааа, ууфф	па, значи	
<i>Modalno- ekspresivni</i>			да ти кажам
<i>Estetski</i>	уууммм, иии, ааа, ууфф		
<i>Ponavljanje</i>		па, значи	

5.4.3.1. Formalna obilježja poštapalica

U transkriptu Ispitanika 3 zabilježeno je devet poštapalica, koje pripadaju trima razredima formalne klasifikacije. Zabilježena su četiri primjera fonoloških poštapalica (уууммм, иии, ааа, ууфф), četiri primjera leksičkih poštapalica (па, значи, знаеш, овај) i jedan primjer složenih poštapalica (да ти кажам).

Nadalje, analiza je pokazala da su leksičke poštapalice izgubile svoje primarno značenje (па, значи, знаеш, овај) te da su sintaktički odvojene od ostatka rečenice (значи, знаеш, овај). U

nekim je slučajevima teško razaznati jesu pojedini leksemi u funkciji poštapalice ili konektora za izricanje suprotnosti odnosno uvođenje dodatnoga objašnjenja (*на, значи*).

U transkriptu 3 zabilježena je i jedna složena poštapalica (*да ти кажам*) koja govorniku služi za uklanjanje šutnje i traženje najprikladnije riječi.

Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterije prema Badurini i Matešić (2013), već samo tri (sintaktički, fiziološko-psihološki, estetski) ili četiri (semantički, sintaktički, fiziološko-psihološki i ponavljanje). Prilikom prepoznavanja poštapalica, imali smo nekoliko nedoumica. Kada je riječ o semantičkom kriteriju, nismo mogli sa sigurnošću odrediti jesu li leksemi *на, значи* i *знаеш* u potpunosti desemantizirane ili se u nekim situacijama koriste u svrhu najave zaključka. Semantički kriterij pokazao se primjenjivim i nedvosmislenim. U slučaju primjene fiziološko-psihološkog kriterija bilo nam je teško procijeniti jesu li leksemi *на* i *значи* upotrijebljeni u funkciji poštapalice ili veznika.

Jednako kao i prethodna dva ispitanika, ispitanik 3 koristio je pojedine poštapalice više puta (*на, значи*).

5.4.3.1. Funkcija poštapalica

Iz tablice 3 proizlazi da Ispitanik 3 najčešće koristi fonemske poštapalice *уумм, ааа, ииуи, ууфф* ne bi li uklonio tišinu i pronašao pravu riječ. Nadalje, koristi leksičke poštapalice kako bi najavio dodatno objašnjenje (*на, значи*). U većini slučajeva leksičke poštapalice izgubile su svoje prvotno značenje (*Значи ууум вршевме обезбедување во државни каранити, значи по тие луѓе што идеа на двор*). Poštapalica *знаеш* također je izgubila svoje prvotno značenje te je govornik koristi u svrhu traženja potvrde od sugovornika (*дистанца кај можеш да одржувааш можеш, кај не можес не одржувааш, кафиќите овде сеуште работаат по протокол, по другие градови слушам дека не е баш, ама во главно тоа е тоа, знаеш*).

5.4.4. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 4

Transkript 4

(Kako ste doživjeli lockdown?)

Хахаха на почетокот беше убаво. Мислам, бевме дома цело време со сопругот ми и со ќерка. **Аххххх**...а путно стана така чудно, непријатно, не знам. **Нооо** особено тоа што не можевме да одиме во македонија. Меѓутоа така излезе да. Не се случи само на нас. Него на сите. **Значи** на цел свет.

(Kako Vam je izgledao dan? Što ste radili?)

Хахах па нема голема разлика, бидејќи јас целу време сум дома. Дома работам. **значи** немам некоја работа кај што одам на работа. Пишувам, преведувам и така натаму. Меѓутоа се смени **умм** мојот живот тоа што престанам да патувам. Јас претходно многу патував како авторка. **Значи** на фестивали, читања и така натаму. **Нии значи** дури живеав во тоа на некој начин. Меѓутоа со сè ова што се случи, престанав да патувам, останав дома, така што денот не ми се смени многу бидејќи јас бев дома затворена на некој начин. Меѓутоа секако се **сменијааа** некој други работи. **Значи** таа свест **иии** став дека може нешто да се случи тоа што не можевме никаде да патуваме. Сите мои настани во странство беа откажани. **Ууух** така што во таа смисла да, доживеав промена. Инаку поминувам како и обично. Читам, пишувам, преведувам.

(A druženja s prijateljima? Je li se to promijenilo?)

На почетокот **умм** практично со никого не се гледавме. **Значи** ни јас ни моето семејство. Навистина се изолиравме бидејќи живееме кука до кука со родителите на мојот сопруг. Така што многу внимававме **значи** како да се однесуваме со когото да се гледавме. **Ууух**, а подоцна во Словенија сепак се сменија условите **значи** немаше многу заболени иако сега пак се враќа бројката на заболени не знам како ќе биде. **Уммм** но во секој случај да речеме дека мај, **јуниии** беше порелаксирано, почнаме да се гледаме со пријатели **ии**, да излегуваме на некои настани, сепак почнаа да се случуваат некои и книжевни настани и така натаму. **Умм**, па мислам сите луѓе на почетокот беа среќни што оставаат дома, што можат да се посветат на семејството, на готвење, на средување и така натаму. Пред сè мислав дека во словенија нашите пријатели погоди најмногу тоа што не можеа да патуваат икаде **ииии** секако мислам се одрази тоа и на работата.

(Navikavanje na novo normalno?)

Ааам, па да во Словенија, **значи** немавме на никогаш воопшто полициски час. **Уум** **значи** можевме да шетаме, да излегуваме меѓутоа секако **даа** одржуваме **дистанцааа**, и со маски. Подоцна маските веќе не беа потребни да се носат на двор, **значи** само во затворени простории. Подоцна ни тоа веќе не беше **значи умм** заштитна мерка, само како препорака а сега је веќе повторно заштитна мерка **значи** мора во затворена просторија мора да носи на маски, **умм** така што во Љубљана животот никако не се смени многу освен тоа што веќе немаше туристи иако сега во последно време гледам

дека сепак почнаа да доаѓаат и некои туристи од некои земји. **Умм** во таа смисла мислам декааа пандемијата Словенија не ја погоди ко знае колку и немаше ни многу жртви и многу заболени иако сепак најголемиот број беше во домовите за стари деца. **Умм** меѓутоа не беа условите такви какви што се на пример во македонија или какви што се во Хрватска **умм** во други делови од Балканот пред сè. **Умм** но секако мораме да мораме постојано да имаме маска со себе каде и да одиме во чанта **иии** ако е потребно да ја ставиме **умм** сега и децата. На пример ќерка ми е основено оделение и во училиште во училиштата седаат без маски но ако одат во тоалет или во друга просторија мораа да стават тогаш маска. **Умм** така што и за децата во тој поглед **значи** се случи една промена која што сигурно никој не ја очекуваше пред март.

Tablica 4

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
Semantički		значи, па, меѓутоа	
Sintaktički	аххх, ууммм, ииии, ууххх	значи, па, меѓутоа	
Fiziološko-psihološki	аххх, ууммм, иии, уухх	значи, па, меѓутоа	
Modalno-ekspresivni	аххх, уумм, иии, ууххх		
Estetski	аххх, ууммм, иии, ууххх		
Ponavljanje		значи	

5.4.4.1. Formalna obilježja poštapalica

U transkriptu narativa Ispitanika 4 zabilježeno je sedam poštapalica koje pripadaju trima razredima formalne klasifikacije. Zabilježena su četiri primjera fonoloških poštapalica (*аххх, ууммм, ииии, ууххх*) i tri primjera leksičkih poštapalica (*значи, па, меѓутоа*).

Nadalje, iz transkripta je vidljivo da su leksičke poštapalice (*значи, па, меѓутоа*) u potpunosti desemantizirane te da su sintaktički odvojene od ostatka rečenice. U nekim je slučajevima bilo teško sa sigurnošću odrediti jesu li pojedini leksemi u funkciji poštapalice ili

конектора за izricanje suprotnosti odnosno uvođenje dodatnog objašnjenja (*na, значи*). Također, korištenje poštalice na početku iskaza može ukazivati na nesigurnost govornika ili na ublažavanje iskaza.

Kada je riječ o kriterijima za prepoznavanje poštalice, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterij prema Badurini i Matešić (2013), već svega četiri (sintaktički, fiziološko-psihološki, modalno-ekspresivni, estetski/ponavljanje). Prilikom primjene semantičkog kriterija imali smo nedoumicu jesu li leksemi *na, значи* i *меѓутоа* u potpunosti desemantizirane ili služe za donošenje zaključka ili uvođenje dodatnog objašnjenja. Sintaktički kriterij pokazao se primjenjivim i nedvosmislenim. U slučaju primjene fiziološko-psihološkog kriterija bilo nam je teško procijeniti jesu li leksemi *значи, na* i *меѓутоа* upotrijebljeni u funkciji poštalice ili veznika.

Ispitanik 4 koristio je jednu poštalicu u više navrata (*значи*).

5.4.4.2. Funkcija poštalice

Shodno tablici 4 Ispitanik 4 najčešće koristi fonemske poštalice *axxx, ummm* za vrijeme traženja odgovarajuće riječi. Nadalje, koristi leksičke poštalice kako bi nešto dodatno naglasio (*подоцна во Словенија сепак се сменија условите **значи** немаше многу заболени иако сега пак се враќа бројката на заболени не знам како ќе биде*) ili kako bi nešto dodatno objasnio (*На почетокот умм практично со никого не се гледавме. **значи** ни јас ни мојето семејство*). U većini slučajeva leksičke poštalice su u potpunosti desemantizirane.

5.4.5. ANALIZA TRANSKRIPTA BR. 5

Transkript 5

(Kako ste doživjeli lockdown usred pandemije koronavirusa?)

Овааа...како го доживеав. Нормално. Не знам. На почеток бев **достааа** воспаничена, **уммм** вознемиренааа. Меѓутоа **послеее** кога сватив повеќе нешто повеќе за вирусот и повеќе дезинфекциски средства, кога набавив и маски и све во основа во ред. После тоа. **Пола, пола** во стрес а пола во ред.

(Kako ste provodili dane?)

Ааа деновите па со обзир на тоа дека работам на факултет **умм значи ууум** не беше некоа промена за дневниот ритам. И тоа каде што сите зборуваа како имаат повеќе време јас имам многу помалце време ради тоа што имавме настава онлајн. И сите материали

морав да ги преправам во онлајн формат. **Значи** некои работи што **умм** во живо човек ќе ги испраша и ќе ги помине сето тоа морав да го пренесам **на на умм** некоа платформа така да доста работно да речем ми поминаа деновите.

(A druženje s prijateljima?)

Паа физички не се гледав со никого. **Умм значи** физички одење на дворот дома ми беше. Имам кученце и само кога го шетав кученцето. Така да **умм** не се дружев физички меѓутоа се дружевме доста преку **умм** зоом и други платформи онлајн, дури повеќе него нормално.

(A sada?)

Аааааа сега, сега нормално. Сега **ум** нормално со тоа што **умм** не би рекла дека, дека луѓето не се многу расположени за одење на некои групни акции. **Умм** повеќе се наоѓаме да прошетаме некаде **умм** за разлика да речеме кога ќе ми изгледа нормално ама кога ќе споредам иначе **уммм** повеќе **уммм** не било фора да одиме некаде да речеме сега во кино ако треба да одиме **ааа** нема да одиме во кино. **Значи** измислиме нешто друго така да само **уммм** формата се промени. Меѓутоа се дружиме идентично.

(Navikavanje na novo normalno? Jeste se naviknula na to?) Да без проблем.

(Niste imala nikakvih problema s navikavanjem na to sve?)

Паа ако е, ако викате ново нормално дека треба да се носат маски да. Не ми е никаков проблем. Јас **умм** сум за носење маски и сметам дека е добро и за и за себе и за околината да се има маската на себе. **Така дааа** не ми е проблем да ја имам. Било каде.

(A skraćeno radno vrijeme kafića?)

Пааа, не знам некако **уммм** сите тие работи **уммм** тоа **дека дека** некако не знам. Не доживеав тоа трагично. **Да речем** другар ми работи како келнер така да нему му е трагедија. Ама, **ааааа** нас лично и во цело друштво се наоѓаме дома по куќи . Мислам не пати друштвениот живот ради тоа.

Tablica 5

KRITERIJ	Fonološka	Leksička	Složena
<i>Semantički</i>		па, значи	да речем
<i>Sintaktički</i>	уммм, ааа, аааммм	па, значи	
<i>Fiziološko-psihološki</i>	уммм, ааа, аааммм	па, значи	да речем

Modalno-ekspresivni	уммм, аааа, аааммм	па	да речем
Estetski	уммм, ааа, аааммм		
Ponavljjanje		значи	

5.4.5.1. Formalna obilježja poštapalica

U transkriptu narativa ispitanika 5 zabilježeno je šest poštapalica, koje pripadaju svim trima razredima prema formalnoj klasifikaciji. Zabilježena su tri primjera različitih fonoloških poštapalica (*уммм, ааа, аааммм*), zatim dva primjera leksičkih poštapalica (*па, значи*) te jedan primjer složene poštapalice (*да речем*).

Kada je riječ o leksičkim poštapalicama, iako po vrsti riječi izvorno pripadaju veznicima, iz transkripta je vidljivo da su sintaktički nezavisne od ostatka rečenice i u potpunosti desemantizirane. Ipak, u nekim je slučajevima bilo teško razaznati koristi li se leksem u funkciji poštapalice ili veznika u funkciji najave zaključka (*значи*).

Kada je riječ o kriterijima prepoznavanja poštapalica, niti jedan primjer ne zadovoljava sve kriterije prema Badurini i Matešić (2013), već samo neke (semantički, sintaktički, ponavljanje). Prilikom primjene kriterija prepoznavanja poštapalica imali smo nekoliko nedoumica. U pojedinim primjerima je bilo nemoguće sa sigurnošću odrediti je li riječ u potpunosti desemantizirana (*па, значи*). Sintaktički kriterij pokazao se primjenjivim i nedvosmislenim. Fiziološko-psihološki kriterij odnosi se na poštapalice koje govornik koristi kada traži odgovarajuću riječ. U narativu Ispitanika 5 imali smo poteškoće s prepoznavanjem poštapalica primjenom ovoga kriterija (*значи некои работи што умм во жио човек ќе ги испраша и ќе ги помине сето тоа морав да го пренесам на на умм некоа платформа така да доста работно да речем ми поминаа деновите*). U slučaju primjera poput *достааа, послеее, пааа* držimo da ih Ispitanik 5 koristi kao poštapalice zbog produljenja vokala u svrhu dobivanja na vremenu. Modalno-ekspresivni kriterij pokazao se posebno problematičnim jer ovisi o govornikovu raspoloženju. Ovaj kriterij „zadovoljavaju” poštapalice *значи* i *да речем* iako je teško odrediti jesu li u

potpunosti sedemantizirane (**значи** *измислиме нешто друго така да само уммм формата се промени*).

Ispitanik 5 u više je navrata koristio poštapalice *значи* i *уммм*.

5.4.5.2. Funkcije poštapalica

Shodno tablici 5 Ispitanik 5 najviše je koristio fonemske poštapalice (*умм, ааа, ааммм*) u svrhu uklanjanja šutnje ili za dobivanje na vremenu prilikom traženja odgovarajuće riječi. Od leksičkih poštapalica ispitanik koristi riječi *па* i *значи*, koje su u potpunosti desemantizirane, a u govoru se javljaju kao signali nesigurnosti (**Паа** *ако е, ако викате ново нормално дека треба да се носат маски .да, не ми е никаков проблем*). Složenu poštapalicu *да речем* Ispitanik 5 koristi u svrhu uvođenja dodatnog objašnjenja.

6. RASPRAVA

Za potrebe provedene mikropragmatičke analize poštapalica koristili smo empirijsku metodu prikupljanja podataka. Empirijska pragmatička istraživanja baziraju se na jezičnim podacima nastalim uslijed govora osoba koje nisu sâm istraživač. Funkcije i obilježja poštapalica analizirali smo na temelju klasifikacije autorice Pintarić (2002), dok smo se za njihovo prepoznavanje služili kriterijima prema Badurini i Matešić (2013). I prije provođenja analize prikupljene jezične građe uočili smo da neki od tih kriterija nisu dovoljno jasni. Primjerice, nije uvijek moguće odrediti je li riječ u potpunosti desemantizirana. Također, nije moguće sa sigurnošću odrediti je li njena upotreba nesvjesna/automatska. Osim toga, nije jasno kako odrediti slučajeve koji ne ispunjavaju sve kriterije. Primjerice, veznik *pa* (mak. *na*) u nekim slučajevima ne ispunjava kriterij potpune desemantiziranosti, ali ispunjava kriterij učestale upotrebe.

Pri analizi elicitarних narativa primijetili smo da sugovornici često koriste poštapalice kako bi dobili na vremenu, stoga se mogu svrstati pod fiziološko-psihološki kriterij. Poštapalice koje pripadaju ovoj skupini vokalne su poštapalice *уумм, аааааааа, хммм*. Pomoću tih fonoloških poštapalica govornik „kupuje” vrijeme za dosjećanje. Riječ *pa* (mak. *na*) sugovornici koriste kako bi nešto dodatno objasnili ili kako bi iskazali svoju nesigurnost na početku iskaza. Kada je riječ o naglašavanju zaključka ili uvjeravanju, govornici najčešće koriste riječ *међутоа*.

Najfrekventnija poštapalica glagolskog porijekla zabilježena u analiziranim narativima je *значи*. Ova poštapalica koristi se u dvije situacije. Ako nakon nje govornici iznose svoje argumente, tada je *значи* u funkciji najave zaključka i postizanja uvjerenosti iskaza. No, ako se nalazi na početku iskaza, govornik upotrebom ovoga leksema dobiva na vremenu. Izraz *знаеш* govornici koriste na kraju iskaza u funkciji traženja potvrde od sugovornika. Složene poštapalice poput *да речем, да ти кажам* govornici koriste prilikom uvođenja dodatnog pojašnjenja, ali i za naglašavanje iskaza.

Modalno-ekspresivni kriterij pokazao se problematičnim u primjeni jer je u mnogim slučajevima bilo teško razgraničiti je li leksem u funkciji poštapalice ili nečeg drugog (diskursne

oznake, veznika i sl.). Primjerice leksema *значи* i *меѓутоа* u većini se slučajeva nalaze „negdje između” poštapalice i veznika. Ako se vodimo samo kriterijem učestalosti korištenja neke riječi u iskazu, ove primjere možemo odrediti kao poštapalice. Ako se vodimo kriterijem desemantiziranosti, onda se nalazimo u nedoumici. U slučaju diskursnih oznaka, dodatan problem predstavlja njihova sintaktička samostalnost.

Posljednji, estetski kriterij, također nije u potpunosti jasan jer zahtijeva subjektivnu procjenu o tome što je suvišno ili bespotrebno u komunikaciji. Analizom elicitarnih narativa utvrdili smo da su poštapalice u velikoj mjeri zastupljene u govoru ispitanika, stoga možemo govoriti i o njihovoj neestetičnosti.

U analizi smo nailazili na brojne probleme zato što su kriteriji za prepoznavanje poštapalica višeznačni i/ili nedovoljno precizirani. Unatoč tome, analiza je pokazala da one doista vrše različite pragmatičke funkcije kao što su dodatno pojašnjavanje iskaza, organizacija iskaza, ublažavanje poruke, traženje povratne informacije od sugovornika i sl. S obzirom na to da poštapalice vrše različite funkcije u konverzaciji, smatramo da ih ne bi trebalo olako odbacivati kao suvišne i bespotrebne elemente govora.

Provedena analiza pokazala je da su ispitanici najviše koristili fonološke poštapalice *аааааааа, уууу, уууууу, ууу, ааа* kako bi uklonili šutnju i dobili na vremenu dok ne nađu pravu riječ koja im u tom trenutku treba. Za potrebe naglašavanja ispitanici su najčešće koristili riječ *значи* ne bi li naglasili ključne riječi u iskazu i postigli veću uvjerljivost. Što se tiče funkcije naglašavanja zaključka ili donošenja nekog dodatnog objašnjenja, ispitanici su koristili veznik *меѓутоа* koji nije u potpunosti desemantiziran, stoga se ne može sa sigurnošću reći je li riječ o poštapalici. Ako se vodimo kriterijem učestalosti ponavljanja, leksem *меѓутоа* može se odrediti kao poštapalica. Nadalje, ispitanici su koristili leksem *па* (mak. *на*) kao marker nesigurnosti. Kao i u slučaju veznika *меѓутоа*, *на* predstavlja rubni slučaj između veznika i poštapalice. Izraz *знаеш* govornici su koristili na kraju iskaza tražeći na taj način od sugovornika potvrdu i slaganje.

Provedenom analizom potvrdili smo sve polazne hipoteze – da govornici u govoru koriste poštapalice te da se poštapalice razlikuju s obzirom na njihova obilježja te da vrše različite funkcije u komunikaciji. Kriteriji za prepoznavanje poštapalica pri analizi pokazali su se korisnima, iako su neki od njih pokazali nedovoljno preciznima u samoj primjeni.

7. ZAKLJUČAK

U radu je provedena analiza obilježja i upotrebe poštapalica u hrvatskom i makedonskom jeziku. Poštapalicama smo pristupili kao sastavnicama spontanoga govora koje nisu nužno odlika lošeg stila, već su neizbježni elementi govorne produkcije koji mogu vršiti razne funkcije. U teorijskom dijelu rada prikazali smo obilježja tradicionalnog i pragmatičkog pristupa poštapalicama. Kao teorijsko polazište za analizu elicitiranih narativa prikazanu u drugom dijelu rada koristili smo opise obilježja i funkcija poštapalica prema Pintarić (2002). Kriterije za prepoznavanje poštapalica preuzeli smo od Badurine i Matešić (2013).

Analiza hrvatskih i makedonskih gramatika pokazala je da one ne uključuju opise poštapalica. Smatramo da je glavni razlog tome njihova sintaktička samostalnost, desemantiziranost i zastupljenost isključivo u govorenom jeziku. U hrvatskim gramatikama poštapalice su opisane kao suvišni elementi bez ikakve funkcije te kao znak lošega govora. Neke gramatike ih ubrajaju među usklrike, a neke među čestice. Dok se u hrvatskim gramatikama poštapalice prikazuju posredno, u makedonskim se gramatikama uopće ne spominju. Analiza hrvatskih i makedonskih rječnika pokazala je da su definicije leksema *poštapalica* prisutne samo u hrvatskim rječnicima. Osim toga, analiza dvaju primjera rječničkih natuknica o leksemima koji se često koriste u funkciji poštapalica pokazala je da se ta pragmatička informacija o njihovoj upotrebi u govoru ne navodi.

Poštapalice postaju predmetom proučavanja u okviru novijih pristupa poput analize diskursa ili pragmatike, koje su usmjerene na govor, odnosno jezičnu upotrebu. Prilikom provođenja ovoga istraživanja susreli smo se s dva problema. Prvi je slaba zastupljenost literature o ovoj pojavi u hrvatskom i makedonskom jeziku. Drugi je kriterij za prepoznavanje poštapalica u govoru. Kriteriji i funkcije prema kojima smo se navodili u više su se slučajeva pokazali nedovoljno preciznima.

Vjerujemo da ovo istraživanje može poslužiti kao polazište za daljnja istraživanja poštapalica u južnoslavenskim jezicima. Primijenjena metodologija pokazala se prikladnom, a

smatramo da bi se mogla upotrijebiti i u svrhu proučavanja upotrebe poštapalica s obzirom na razne sociolingvističke i stilističke faktore (spol, dob i socijalni status govornika, funkcionalni stil i sl.).

POPIS LITERATURE:

1. Anić, V. (1991). Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi Liber.
2. Anić, V.; Goldstein, I. (1999). Rječnik stranih riječi. Zagreb: Novi Liber.
3. Anić, V.; Rončević Brozović, D.; Goldstein, I.; Goldstein, S.; Jojić, Lj.; Matasović, R.; Pranjković, I. (2002). Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber.
4. Babić, S. (1991). Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskog književnog jezika: nacrti za gramatiku. Globus.
5. Badurina, Lada; Matešić, Mihaela. (2013). Poštapalice pod povećalom: o jednoj posebnoj vrsti diskursnih oznaka. U Tuzla. Grad na zrnu soli (ur. A. Turbić-Hadžagić). Tuzla: JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Tuzlanskog kantona. 9-24.
6. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. (2003). Hrvatska gramatika. Zagreb: Školska knjiga.
7. Barić, Eugenija; Lončarić Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. (1979). Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika. Zagreb: Školska knjiga.
8. Бојковска, Стојка; Минова-Ѓуркова, Љиљана; Пандев, Димитар; Цветковски, Живко. (2008). Општа граматика на македонскиот јазик. Скопје: Просветно дело ад.
9. Duvall, Emily; Robbins Aimee; Graham, Thomas; Divett, Scott. (2014). Exploring filler words and their impact. „Active listening“, Mind Tools.
10. Ѓуркова, Љиљана. (1994). Синтакса на македонскиот стандарден јазик.
<https://archive.org/details/MinovaGjurkovaLiljanaSintaksaNaMakedonskiotStandardenJazik1994/page/n73/mode/2up>
11. Heffer, H. (1999). Poštapalice kao govorni signali. U Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike.

12. Христова, Дореана. (2000). Контрастивни морфосинтаксички проучавања. Скопје: Филолошки факултет “Блаже Конески“.
13. Институт за македонски јазик “Крсте Мицирков“ Скопје. (2000). Македонскиот јазик во јавното општење. Скопје.
14. Karlić, V. i Barčot, B. (2021). Leksikografska obrada pragmatičkih informacija u dvojezičnim rječnicima. Leksikografski susreti, Beograd, Filološki fakultet u Beogradu. (u postupku objavljivanja).
15. Karlić, V. (2019). U potrazi za vezivnim tkivom: jezična i književna pragmatika. Zagreb: FF-press i VSNM ZG, 2019. str. 60-78.
16. Кепески, Круме. (1946). Македонска граматика. Скопје: Државно книгоиздаелство на Македонија.
17. Конески, Блаже - Грана македонскиот литературен јазик, (1967 (1953)).
<https://archive.org/details/KoneskiBlazeGramatikaNaMakedonskiotLiteraturenJazik19671953/page/n543/mode/2up>
18. Kurtić, E.; Aljukić, B. (2014). Poštalice u razgovornome bošnjačkom jeziku: pozicijska obilježja i funkcija poštalice u konstrukcijskim komunikacijskim jedinicama. Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 39(2), 509-526.
19. Mey, J. L. (2001). Pragmatics: an introduction. 2nd ed. Blackwell Publishing.
20. Pintarić, N. (2002). Pragmema u komunikaciji. Zavod za lingvistiku filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
21. Prošev-Oliver, B.; Vlatković, D. (2015). Hrvatsko-makedonski rječnik. Matica Makedonaca Hrvatske.
22. Raguž, D. (1997). Praktična hrvatska gramatika. Zagreb: Medicinska naklada.
23. Scheppers, F. (2011). The colon hypothesis – word order, discourse segmentation and discourse coherence in ancient Greek. Brussels: Vubpress.
24. Schneider, K.; Bublitz, W.; Jucker, A. (2018). Methods in pragmatics. Deutsche Nationalbibliothek.
https://books.google.hr/books?id=5qBiDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

25. Silić, J.; Pranjković, I. (2005). Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta; (sintaksa, morfologija, fonologija). Školska knjiga.
26. Simeon, R. (1969). Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva: na 8 jezika, hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski. Matica hrvatska.
27. Šonje, J. (2000). Rječnik hrvatskoga jezika. Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
28. Težak, Stjepko; Babić, Stjepan (1992). Gramatika hrvatskoga jezika priručnik za osnovno jezično obrazovanje. Zagreb: Školska knjiga.
29. Vrljić, S. (2007). Poštapalice u hrvatskom jeziku. Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 54(2), 60-64.
30. Yule, G. (1996). Pragmatics, Oxford University Press.
31. Zovko, I. (1999, January). The use of the word „ono“ in the spoken language. In Savjetovanje Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike.

Studentica: Mihaela Štefanec

Mentorica: dr. sc. Virna Karlić

U Zagrebu, 2021.

Izjava o neplagiranju

Ja, Mihaela Štefanec, kandidatkinja za magistru južne slavistike, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

POTPIS